

ALEVİLERDE İSİM VERME VEYA AD VURMA GELENEĞİ: SEYYİD GARİP MUSA SULTAN OCAĞI ÖRNEĞİ*

THE TRADITION OF NAMING AMONG ALEVIS: THE EXAMPLE OF SEYYİD
GARİP MUSA SULTAN OCAKS

Hüseyin ERDOĞAN**

Öz

Yeni doğan çocuklara isim verilirken farklı kültür, yaşam şekline ve dinî inanca sahip topluluklarda birçok gelenek ve uygulamayla karşılaşılmaktadır. Bu farklılıkların ana spektrumunu dinî inanışlar oluşturmaktadır. Bu dinî inanışlara mensup kişilerin çocuklarına, önemli bulduğu ya da kutsal saydığı isimleri vermesi yoluyla bu kutsalın devamlılığının sağlanması amaçlanmaktadır. Ad vermenin birçok saiki olmakla birlikte en önemli işlevinin iletişimi kolaylaştırmak olduğu söylenebilir. Yazılı ve sözlü dönemler içerisinde elde edilen bilgilere göre Türklerin isim vurma/verme gelenekleri özellikle farklı dinî inanç sistemleriyle tanışmalarıyla birlikte değişkenlikler göstermiştir. Göktürklerden Dede Korkut'a kadar Türklerin kabul ettikleri dinî inanç sistemleri, sosyokültürel yapısı, savaşçı toplum özellikleri vb. hem çocuklara verilen isim kaynaklarını hem de isim verilirken yapılan ritüelleri etkilemiştir. Alevilerde isim verme geleneği; Ehlibeyit, On İki İmam, Hak-Muhammed-Ali sevgisi vb. kutsalların ismini vermek suretiyle devam ettirilmiştir. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak Alevi çocuklara hangi isimlerin daha çok verildiği/verilmediğinin belirlenmesinden ziyade yeni doğan çocuğa hangi ritüelle isim verildiğinin üzerinde durulmuştur. Yani ad verme ritüeli ele alınmıştır. İsim verilmeden evvel yapılan uygulamalar, akika kurbanı ve adak kurbanı gibi temel inanç uygulamalarını şekillendiren sistemler üzerinden Alevi ve Sünni gelenekleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ana metodunu gözlem ve görüşme veri toplama teknikleri oluşturmaktadır. Alevi toplulukların yaşadığı bölgelerde yapılan gözlem ve bire bir Alevi dedeleriyle yapılan görüşmeler bu çalışmayı meydana getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsim Verme, İsim Vurma, Alevilerde İsim Verme, Türklerde İsim Verme, Alevilerde Ad Verme Ritüeli.

* Araştırma Makalesi. Gönderilme Tarihi: 30.07.2025; Kabul Tarihi: 02.09.2025; Yayımlanma Tarihi: 15.10.2025.

**Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı, Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Uzmanı, e-posta: huseyin.erdogan@ktb.gov.tr , ORCID: 0000-0001-7844-2392.

Abstract

When naming newborn children, one encounters many traditions and practices in communities with different cultures, lifestyles, and religious beliefs. Religious beliefs constitute the main axis of these differences. The aim is to ensure the continuity of the sacred by giving children names that are considered important or sacred by those who belong to these religious beliefs. Although there are many reasons for naming, it can be said that its most important function is to facilitate communication. According to information obtained from written and oral sources, the naming traditions of the Turks have varied, particularly with their encounter with different religious belief systems. From the Göktürks to *Dede Korkut*, the religious belief systems accepted by the Turks, their socio-cultural structure, warrior society characteristics and related factors have influenced both the sources of names given to children and the rituals performed when naming. The tradition of naming in Alevism has been perpetuated by giving names associated with sacred figures such as the Ahl al-Bayt, the Twelve Imams, and the love of *Hak-Muhammed-Ali*. Unlike other studies, this research focuses not on determining which names are more or less commonly given to Alevi children, but rather on the ritual through which a name is given to a newborn child. In other words, the naming ritual is examined. The similarities and differences between Alevi and Sunni traditions are examined through the practices performed before naming, such as the akika sacrifice and the adak sacrifice, which shape fundamental religious practices. The main methodology of the study consists of observation and interview data collection techniques. This study was conducted through observations in regions where Alevi communities live and through one-on-one interviews with Alevi dedes.

Keywords: Naming, Naming Ritual, Naming in Alevism, Naming in Turkish Culture, Naming Ritual in Alevism.

Giriş

Ad verme, her toplumda fazlaca önemsenmiş ve her yeni doğan çocuğa verilen ismin, çocuğun yaşamını etkileyeceğine hatta yaşamına yön vereceğine inanılmıştır. Dünya var olduğundan beri Hz. Âdem'den beri doğan herkese birer ad verilmiştir.

Alevi toplumunun ad verme geleneğinde de diğer toplumlarda olduğu gibi dinî inanışların ve kutsalların önemi oldukça büyüktür. Alevilerin çocuklarına ad verirken daha çok “Ali, Hasan, Hüseyin, Fatma” vb. adları seçmeleri de bu yüzdendir.

Bu çalışmanın metodolojik çerçevesini Alevi toplulukların çocuklarına ad verirken hangi sosyokültürel geleneklere riayet ettiği, farklı bölgelerde ne gibi değişkenliklerin bulunduğunu görüşme ve gözlem yoluyla toplanan verilerin değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Alevilerde ad verme geleneğiyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Ancak bu araştırmalar genelde Alevilerin hangi isimleri, hangi sebeple çocuklarına verdiğinin açıklanması şeklinde olmuştur. Bu araştırmanın diğer araştırmalardan farkı, Alevilerin çocuklarına hangi isimleri daha sık verdiğini araştırmakla kalmayıp aynı zamanda yeni doğan çocuğa ad verme ritüellerindeki çeşitliliği de açıklayacak olmasıdır. Alevilerin çocuklarına hangi isimleri daha fazla koyduğunu/koymadığını araştırmak değil, aynı zamanda yeni doğan çocuğa hangi ritüele göre ad vermenin gerçekleştiğini de anlatmak olacaktır. Yapılan gözlem ve görüşmeler doğrultusunda ad vermede Alevi dedelerin işlevi, okunan gülbank ve dualar, söylenen savalatlamalar vb. bu çalışmada anlatılacaktır.

1. Türklerde Ad Vurma/Ad Verme Geleneği

Her toplumun, çocuklarına ad verirkenki dinamikleri aynı değildir. Genelde dinî, tarihî şahsiyetlerin adları yeni doğan çocuklara verilirken aynı zamanda doğanın insanoğluna sunduğu imkânlar ölçüsünde de çocuklara isimler belirlenmiştir.

Türkçe Sözlük'te “Ad: 1. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam olarak karşılık bulur. (Türkçe Sözlük, 2011, s. 23).” Ayrıca “At: ad, isim; unvan, lakap.” olarak da ifade edilir (Atalay, 2018, s. 45).

“Vur-” fiili ise Türkçede birden çok anlama sahiptir. Bu anlamlarından bir tanesi de “ad vermek” anlamına gelmektedir ki birçok yörede çocuklara isim verilmez, vurulur.

Kişi adlarının veriliş şekillerinin birçok değişkeni bulunmaktadır. Bunlar; aile bireylerinin sosyal statüleri, yaşamları boyunca karşılaştığı travmalar (aileden birinin ölümü vb.), yaşanan dönemde vuku bulan toplumsal olaylar ve doğal felaketler, geleceğe yönelik beklentiler, ad veren kişinin sahip olduğu kültürel ve zihinsel miras gibi durumlardır. (Uysal, 2012, s. 238).

Türklerde ad vermek önemli bir gelenektir ve genelde bir ritüelle ad verilir. Eski Türklerde çocuk sahibi olan hakanın bir şölen düzenleyerek çocuğuna isim verdiği bilinmektedir. Çocuklara ad verilirken daha çok hakanın yaptığı kahramanlıklar ve meziyetler göz önünde bulundurulur. Türklerin ilk yazılı belgeleri olan Göktürk

Kitabeleri’nde yer alan adların yabancı unsurlardan arı bir şekilde Türkçe olduğu görülmektedir. Uygur Türklerinde Maniheizm ve Budizm’in etkisiyle kişi adlarını dinî inançlar etkilemiş ve doğan çocuklara buna uygun adlar verilmiştir.

Türklerin İslamiyet’i kabulüyle başlayan süreçte Türk dilinin her alanında olduğu gibi kişi adlarında da Arapçanın bariz etkisi görülmeye başlanmış ve böylece ad vermede Arapçanın hâkimiyeti başlamıştır.

Selçuklular Dönemi’nde hem resmî dilin hem edebiyat dilinin Farsça ile olan ilişkisi sonucunda kişi adlarında Farsçanın da etkisi görülmeye başlamıştır. Sonuç olarak denilebilir ki bin yıldan beri devam eden toplumsal etkileşimin sonucunda Türklerde en çok kullanılan adların Türkçe, Arapça, Farsça kökenli olduğu görülmektedir. Dinî inanışlar ve farklı kültürel etkileşimler dışında ad verme geleneğinde farklı kaynaklar da görülmektedir. Aşağıdaki tablo bu kaynakları özetlemektedir.

<i>Dinî isimler</i>
<i>(a) Tanrının sıfatları, peygamber ve peygamber yakınlarının isimleri</i>
<i>(b) Kur'an da geçen bir sözcüğü isim olarak verme</i>
<i>(c) Dinsel anlamı olan, dinî motifli bir isim verme</i>
<i>Tarihî ve siyasi önderlerle ilgili isimler</i>
<i>Geleneğe dayalı, atalar, akrabalarla ilgili isimler</i>
<i>Hayranlık, şükran ve minnet duyguları için (dost, komşu, arkadaş vb.) verilen isimler</i>
<i>Doğulan gün ve zamanla ilgili isimler</i>
<i>Doğulan yer ve mekânla ilgili isimler</i>
<i>Doğa olayları, coğrafi özellikler, kozmik, göksel olaylarla ilgili isimler</i>
<i>Belli bir amaç ve dileğin gerçekleşmesi için verilen isimler</i>
<i>Koruma amaçlı verilen isimler</i>
<i>Hayvan, bitki, renk ve madenler gibi canlı ve cansız varlıkların adlarını verme</i>
<i>Güncel, moda ve aktüel isimler</i>
<i>İdeolojik, etnik-mezhebi kökeni vurgulayan isimler</i>
<i>Sözcükler üzerinde yapılan değişiklikler, uyarlamalar ve düzenlemelerle ilgili isimler</i>

Şekil 1: Türk İsimlendirme Sisteminde İsim Kaynakları (Çelik, 2006, s. 47).

15. yüzyılda yazıya geçirildiği düşünülen Dede Korkut Hikâyeleri, Türklerde ad verme geleneğiyle ilgili zengin bilgiler içeren bir eserdir. Bu eserde anlatılanlara göre yeni doğan çocuğa hemen isim verilmez. Çocuğun yaptığı/yapacağı yiğitliğe bağlı olarak isim verilmektedir. Bu gelenek oğlan çocuklarıyla ilgilidir. Oğlan bir yiğitlik yaptığında Dede Korkut/Korkut Ata çağırılır ve çocuğun adı Dede Korkut tarafından verilir:

O üç oğlan kaçtı. Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı, ok meydanının ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana sürdü geldi. Diledi ki oğlanı helâk kulsın. Oğlan yumruğu ile boğanın alnına kıyasıya tutup vurdu. Boğa geri geri gitti. Boğa oğlana sürdü tekrar geldi. Oğlan yine boğanın alnına yumruğu ile sert vurdu. Oğlan bu sefer boğanın alnına yumruğunu dayadı, sürdü meydanına başına çıkardı. Boğa ile oğlan bir hamle çekiştiler.

İki kürek kemiğinin üstüne boğanın köpük bağlandı. Ne oğlan yener ne boğa yener. Oğlan fikir eyledi, der: Bir dama direk vururlar, o dama destek olur, ben bunun alnına niye destek oluyorum duruyorum dedi. Oğlan boğanın alnından yumruğunu giderdi, yolundan savuldu. Boğa ayak üstünde duramadı, düştü tepesinin üstüne yıkıldı oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti. Oğuz beyleri gelip oğlanın başına toplandılar; aferin dediler. Dedem Korkut gelsin, bu oğlana ad koysun, beraberine alıp babasına varsın, babasından oğlana beylik istesin, taht alıversin dediler.

Çağırdılar, Dedem Korkut gelir oldu. Oğlanı alıp babasına vardı. Dede Korkut oğlanın babasına söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Der

Hey Dirse Han beylik ver bu oğlana

Taht ver erdemlidir

Boynu uzun büyük cins at ver bu oğlana

Biner olsun hünerlidir

Ağıllardan on bin koyun ver bu oğlana

Etlük olsun hünerlidir

Develerden kızıl deve ver bu oğlana

Yük taşıyıcı olsun hünerlidir

Altın başlı otağ ver bu oğlana

Gölge olsun erdemlidir

Omuzu kuşlu cübbe elbise ver bu oğlana

Giyer olsun hünerlidir” (Ergin, 2009, s. 25-26).

2. Alevi Çocuklara Verilen Adların Kaynakları

Alevi geleneği içerisinde kutsal sayılan her zat, olgu ve olay, çocuklara verilen isimlerin kaynağını oluşturmaktadır. Hak (Allah)-Muhammed-Ali kutsallığının ön planda tutulduğu Alevi toplumları için özellikle Muhammed’in Türkçeleşmiş şekli diye düşünülebilen “Mehmet¹ ismi; “yüce, ulu” anlamında kullanılan ve Hz. Ali’ye telmih olan “Ali” ismi Alevi toplumlarında sıkça kullanılan isimler arasında yer almaktadır.

Ehlibeyit’in diğer üyeleri Hz. Fatma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin’in isimleri de yine yeni doğan Alevi çocuklarına ad verilirken sıkça kullanılan isimler arasında yer almaktadır. Alevilerin ad vurma geleneğinde “Osman, Ömer ve Bekir” isimlerine pek rastlanmamaktadır. Bunun sebebi olarak Hz. Peygamber sonrası yaşanan siyasi ve sosyal olaylar gösterilebilir. Bu isimlerin verilmeyişini bu kişilerin reddedilişi olarak değerlendirmek değil, tercih edilmeyişleri olarak daha doğru olacaktır.

Alevi isim vurma geleneğinde sıkça tercih edilen isimlerin yüzyıllardır süregelen birikim ve kutsal olanın yeni nesillere aktarılması konusunda üstlendiği görev oldukça önemlidir. Alevi isim vurma geleneğinde isimler daha çok itikadi ve sosyal konular üzerinde önemli/popüler olan zatların adlarını vermek şeklinde tezahür etmiştir.

¹ Arapça Muhammed ve Mehmed kelimeleri aynı harflerle (محمد) yazılmakta olup, okunuşa göre Muhammed veya Mehmed denilebilmektedir.

1560 yılında kaydedilen kişi adları Alevi ad vurma geleneğine uygundur. 1560 yılına ait ad listesi şöyledir:

Ali oğlu Haydar, Hasan ve Hüseyin

Sarı oğlu İsmail

İsmail oğlu Mehmed

İbrahim oğlu İlyas

İvaz oğlu Hüdaverdi

(...)

Ali oğlu Mahmud, Şah Ali ve Budak

Muzaffer oğlu Resul (Aksüt, 2012, s. 262).

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Alevi ad vurma geleneğine uygun popüler adlar vardır. Hangi yüzyılda olursa olsun bu popüler adlar güncellenerek yerlerini korumaya devam etmişlerdir.

Modern Alevi toplumlarında Alevilik olgusuna dair yeni isimler de konulmaya başlanmıştır. Bu anlamda “Cem, Can” gibi isimler daha çok Alevilerin tercih ettiği isimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alevi kolektif belleğinde yer edinen kimi olaylar da çocuklara isim verilirken göz önünde bulundurulmaktadır. Kerbela Olayı’nın anımsaması olarak “Hüseyin”; Hallâc-ı Mansûr’a ithafen “Mansur” adının verilmesi buna örnek gösterilebilir. Ayrıca günümüzde Alevi kolektif belleğinin güncellenmesi ve daha değişik üzüntülerle karşılaşılması üzerine isim vurma geleneğinde de belli güncellemeler yaşanmıştır.

3. Seyyid Garip Musa Sultan Ocağı Özelinde Alevilerde Ad Verme Ritüeli

Alevi-Bektaşî inanç sistemi hem bireysel kimliğin hem de toplumsal aidiyetin manevî temellerini oluşturan ad verme/ad vurma ritüeline büyük önem atfeder. Bu gelenek, yalnızca bir adlandırma eylemi değil; aynı zamanda kutsal soya, inançsal silsileye ve ocak zincirine bağlanmanın sembolik bir biçimidir. Alevi toplumlarında yeni doğan bir çocuğa ad verilirken çoğu zaman Ehlibeyit’in, pirlerin, evliyaların, dedelerin ya da ocak kurucularının isimleri tercih edilir. Bu adlandırma biçimi, kutsal isimlerin çocuk üzerinde himaye, bereket ve ruhsal devamlılık sağlamasına yönelik bir inançla temellenir.

Seyyid Garip Musa Sultan; Alevi-Bektaşî inanç dünyasında sıkça anılan Türkmen bir şahsiyet olup Seyyid Garip Musa Sultan Ocağı’nın kurucusudur. Türbesi, Sivas’ın Divriği ilçesine bağlı Güneş köyünde yer alır. Bu türbe, ocağın hem inanç hem de kültürel kimlik açısından bir merkezi işlevi görür (Kökel, 2006, s. 123). Bu ocak, tarih boyunca Sivas, Kars, Ardahan, Ankara (Kalecik) ve Eskişehir yörelerinde yaşayan Alevi toplulukları üzerinde derin bir etki bırakmış; böylece Anadolu’da bulunan Alevi ocakları ağında yerini almıştır.

Kökel, Seyyid Garip Musa Sultan Ocağı’nı; Dede Garkın Ocağı, Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Sultan) Ocağı, Hıdır Abdal Sultan Ocağı, Şah İbrahim Veli Ocağı gibi büyük ocaklarla birlikte Anadolu Aleviliğinin “El ele, el Hakk’a.” düsturunu temsil eden temel ocaklarından biri olarak tanımlar (Kökel, 2006, s. 123–124). Bu ifade,

ocakların inanç merkezli yapılanmalarını kastederek nitelikte olup toplumsal düzen, ahlaki rehberlik ve kimlik aktarımı görevini üstlendiğini gösterir.

Seyyid Garip Musa Sultan Ocağı, sözlü gelenekte ve nefeslerde de sıkça anılır. Kökel'in (2006) aktardığı üzere, Eskişehir Karatepe köyünden derlenen Ali Güven'in "Çağırdım" adlı nefesi, bu manevi zincirin halk dilindeki ifadesidir. Nefeste Garip Musa Sultan'ın "Horasan'dan gelip Anadolu'ya ışık saçan ve bu ışığı Hacı Bektaş Veli'ye ikram eden ulu evliya" olarak yüceltilmesi hem Horasan erenleri mirasını hem de ocak kökenli ad verme geleneğinin ruhsal devamlılığını vurgular. Böylece Seyyid Garip Musa Sultan Ocağı, manevi kimliğin taşıyıcısı olarak Alevi-Bektaşî inanç sistemi içerisinde yerini alır.

Alevilerde ad verme ritüelinde başrolde dedeler bulunmaktadır. Dedelerin sadece ad vermeye değil doğum öncesi ritüellerde de önemli bir yerinin olduğu gözlemlenmektedir. Alevilerde ad verme geleneğiyle ilgili yapılan birçok gözlem ve görüşmeler sonucunda farklı bilgiler elde edilmiştir. Genel anlamda belli bir ritüelin yapılmadığı; Sünni gelenekte olan "kulağa ezan okuma" gibi geleneklerin bulunmadığı; kısacası ad vermek için ayrı bir ritüel olmadığı yönünde bilgiler elde edilmiştir. Ancak bu durum bölgelere göre farklılıklar göstermekle birlikte yeni doğan çocuğa ad vermek için ritüel düzenlenen Alevi yörelerinin de olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu farkın sebebi ise yakın bölgelerde yaşamış olsalar dahi sonradan şehre göç ederek farklı inanç dairelerine girenler ve geleneği yürütmek konusunda daha temkinli davranan toplumların dinî spektrumların oluşmasına neden olmuş olmalarıdır.

Araştırmanın her aşamasında yapılan görüşme ve gözlemler sonucunda Alevilerde ad verme ile ilgili ritüellerin çoğu bölgede yapılmadığı ama bazı yapılan yörelerin de bulunduğu sonucuna varılmıştır. Sivas-Divriği-Güneş Köyü'nden Erzurum-Horasan bölgesine göç etmiş Seyit Garip Musa Sultan Ocağı Dedesi Şahin Kanber Dede ile yapılan görüşmeler çerçevesinde, Seyit Garip Musa Sultan Ocağı ve talip topluluklarının süreğinde "Ad Verme Ritüeli" şu şekilde yapılmaktadır:

3.1. Doğum Öncesi Ailenin Dedeye Başvurması

Aileler çocukları doğmadan önce, anne hamileyken, dedeye giderek dededen hayır duası isterler. Bu durum daha çok çocuğu olmayan ailelerde olmakla birlikte, eşler dedeye giderek çocuklarının olmadığını ve dedenin bunun için hayır duası etmesini isterler. Bunun üzerine dedeler genelde elma duası yaparlar ve elma dualarlar. Elmanın Alevi toplumunca önemli bir meyve olduğu, Hz. Cebrail tarafından Hz. Ali'ye cennetten getirildiği gibi inanışlar vardır. Konunun dışına çıkmamak adına elmayla ilgili bu bilgileri bu kadarla sınırlı tutmak yerinde olacaktır². Dede bu elmayı temizce yıkadıktan sonra, ailenin banyo yapıp ardından bu elmayı soymadan, çekirdeği ve sapıyla birlikte yemeleri gerektiğini söyler. Burada elmanın tamamının eksiksiz yenmesi, "nasibinde ne varsa eksik olmasın, çocuk tam olsun, eksiği olmasın"

² Alevi-Bektaşî geleneğinde "elma" motifi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk: Daşdemir, Ö., (2015). Alevi-Bektaşî Geleneğinde Elma. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi – The Journal of International Social Research , cilt.8, sa.37, 83-97.

inancıyla ilgilidir. Elmanın bir yarısını kadın diğer yarısını da erkek yemektir. Bunun üzerine eğer kadın hamile kalıp bir de çocuğu olursa aile, dedeye giderek çocuğun adının dede tarafından konulmasını ister. Burada önemli durumlardan biri de şöyledir ki; aile, dedenin duası olmadan çocuk sahibi olduğunda da dedeyi çağırıp çocuğun ismini dedenin vermesini isteyebilir. Ayrıca değişkenlik gösteren diğer bir durum ise çocuğa verilecek ismi dedenin belirleyip belirlemediğidir. Bazı durumlarda çocuğun adının ne olacağına dede karar verebilir bazen de aile, adı belirler ve dededen sadece dua ederek çocuğa vermesini isteyebilir. Aile doğrudan dedenin adını çocuğa vermek yoluna da gidebilir.

Ayrıca aile dedeye başvurmadan önce, ailenin çocuğu olacağı, dedeye ayan olabilir. Bu durumda dede, ailenin gelmesine bakmaksızın onlara bir nesne (elma, armut, portakal vb.) dualar ve aileye verir. Bunu verirken de çocuklarına doğduğunda hangi adı koyacaklarını tembihleyebilir.

3.2. Annenin Hamileliği ve Yapılan Ritüeller

Anne hamile kaldığında çocuk düşmesin diye beline bir ip bağlanır. Bu ip kırk gün annenin belinde kalır. İnanişâ göre çocuk ana rahmine düştükten kırk gün sonra çocuğa can gelir. Çocuk canlanana kadarki bu kırk gün içinde sağlam olsun, ölmesin, zayı olmasın diye annenin beline ip bağlanır. Kırkın anlamı bu süreçte çok önemlidir. Öyle ki:

*Çocuk ana rahimine düştükten sonra kırkıncı gün canlanır,
Tam ve normal doğumda çocuk kırk haftalık iken doğar,
“Dört Kapı Kırk Makam”dan geçen biri insan-ı kâmil olarak yeniden doğar,
Hz. Muhammed’in kırk yaşında peygamber olması da yine başlangıçla/doğumla özdeştir.*

3.3. Çocuğa Ad Verme Ritüeli

Çocuk doğduktan sonra aile çocuğa ad vermek üzere bir ritüel/yemek düzenler, kurban keser. Ailenin maddi durumuna bağlı olarak bu, kanlı bir kurban olabileceği gibi kansız tercüman kurban (elma, portakal, kete vb.) da olabilir. Bu ritüele dede de çağırılır. Dede farklı dualarla çocuğun ismini, On İki İmamlar’ın ismini sayarak çocuğun kulağına fısıldar. Fısıldamadan önce sırasıyla şu yolu izler:

3.3.1. Salavatlama

Dede tarafından öncelikle salavatlama yapılmaktadır. Salavatlama şu şekildedir:

*Ber cemali Muhammed Pir kemali Şah Hasan, Şah Hüseyin Ali’ye talip Muhammed’e
ümmet olan can-ı gönülden versin salavat. Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin ve
ala Ali seyyidina Muhammed...*

Salavatlama kısmında geçen “Ber cemali Muhammed, pir kemali Şah Hasan, Şah Hüseyin Ali’ye talip, Muhammed’e ümmet olan can-ı gönülden versin salavat” ifadesi, tevhidin ve velâyetin birlik içinde anılmasını temsil eder. Burada Hz. Muhammed’in

cemal, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in kemal, Hz. Ali'nin ise velayet sıfatları bir araya getirilir. Salavat, yalnızca Hz. Muhammed'e övgü değil, aynı zamanda Ehlibeyit'in bütününe kapsayan bir dua biçimidir.

Salavatlama yapıldıktan sonra nâd-ı Ali duasına geçilir.

3.3.2. Nâd-ı Ali Duası

Alevi dedesi salavatlamadan sonra Nâd-ı Ali duasına geçer ve dua şu şekildedir:

Nâdi Ali mazharal acâib, tecidhu avnen leke fin nevâib. Lî illâhi hâcetin küllü hemmin ve gammin şeyenceli. Bi nuru azametike yâ Allah yâ Allah yâ Allah. Bi nuru nübüvvetike yâ Muhammed yâ Muhammed yâ Muhammed. Bi nuru sırrı velâyetike yâ Aliyy yâ Aliyy yâ Aliyy. Edriknî, Edriknî, Edriknî agısney ya gıyasen mustagim. Edriknî yâ Ali yâ Ali yâ Ali Edriknî yâ Fatma yâ Fatma yâ Fatma Edriknî yâ Hasan yâ Hasan yâ Hasan Edriknî yâ Hüseyin yâ Hüseyin yâ Hüseyin... Her gadayı her belâyı def eder perverdigar illa gaza bil gaza-yi Mürteza-yi iktidar. Lâ feta illa Ali lâ seyfe illa Zülfikar. Mümin olanın kalbinde bu duaydı müktebar. İmam Cafer-i Sadık Hazretleri bu duayı zikrederdi leyli nehar. Yâ Allah yâ Muhammed yâ Ali dedim bir kale yaptım. Hasan, Hüseyin'i kilit ettim. Muhammed'in mührünü bastım. Yâ Allah yâ Muhammed yâ Ali... Bu doğmuş olan çocuğu sana ısmarladım. Allah dedim bir kale yaptım; Hasan, Hüseyin'i kilit ettim. Muhammed'in mührünü bastım. Yâ Allah yâ Muhammed yâ Ali. Bu doğan çocuğu sana ısmarladım. Allah dedim bir kale yaptım; Hasan, Hüseyin'i kilit ettim. Muhammed'in mührünü bastım. Yâ Allah yâ Muhammed yâ Ali bu doğan talibi sana ısmarladım.

deyip üç kez tekrar ettikten sonra: “Bismillahi ve billahi” diyerek çocuğun kulağına ismini söyler.

Salavatlamanın ardından okunan Na‘t-ı Ali duası, velâyet nuruna sığınma anlamı taşır. Arapça “Nâd-i Aliyyen mazharal acâib” (Ey Ali, harikuladeliklerin mazharı olan, bana zorluklarımda yardımcı ol) cümlesiyle başlayan dua, Tanrı'nın azameti, Peygamber'in nübüvveti ve Ali'nin velâyeti arasındaki ilahî süreklilik dile getirilir.

Duada sıkça tekrar edilen “Edriknî” (Yetiş bana, imdadıma gel.) ifadesi, müridin Hakk'a ulaşma çabasını ve ilahî yardıma duyduğu ihtiyacı dile getirir. Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'in isimlerinin sırasıyla anılması, doğan çocuğun bu kutsal silsileye bağlandığını gösterir. Bu isimlerin tekrarlanması hem koruyucu bir tılsım hem de çocuğun ruhsal soyunun Ehlibeyit'e bağlandığının beyanı olarak açıklanabilir.

Duanın devamındaki “Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr” ifadesi, Hz. Ali'nin hakikat yolundaki mutlak cesaret ve adalet simgesi olduğuna yapılan göndermedir. Çocuğun kulağına ismi üç kez söylenmeden önce bu sözün dile getirilmesi, adın sadece dünyevî bir tanımlama değil, Ali'nin yolundaki bir ahlaki mirasın sembolü olduğunu ifade eder.

“Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali dedim bir kale yaptım; Hasan, Hüseyin'i kilit ettim; Muhammed'in mührünü bastım. Bu doğmuş olan çocuğu sana ısmarladım.” bölümü, duanın koruyucu ve teslimiyetçi yönünü öne çıkarır. Burada “kale”, inanç kalesidir; çocuğun çevresine imanla örülen bir manevi koruma çemberini simgeler. “Muhammed'in mührü” ifadesi, doğan çocuğun nübüvvet sırrıyla mühürlenmesi, yani Hak yoluna kabul edilmesi anlamına gelir.

Son bölümde dede, “Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel-i Aba, Bakır, Cafer, Musa-yi Kazım, Rıza, Taki, Naki, Askeri, Mehdi-yi liva. Er Muhammed Mustafa’ya bir niyaz eyle” der ve ardından “Lâ feta illa Ali lâ seyfe illa Zülfikâr” diyerek çocuğun kulağına ismini üç kez söyler. Dedenin On İki İmamlar’ın adlarını sırasıyla zikrederek çocuğun kulağına adını üç kez söylemesi çocuğun artık On İki İmam nur silsilesine dâhil edildiğini yani “talip” sıfatını kazandığını sembolize eder. Dede, dua sonunda “Lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr” diyerek hem adın hem de niyazın Hak katında mühürlenmesini sağlar. Doğan çocuk, bu dualar aracılığıyla sadece bir isim almaz; inanç, ahlak ve yol bilincinin manevi alanına dâhil edilir. Böylece ad, kimlikten çok yolun emaneti hâline gelir.

3.3.3. Gülbank-ı Muhammedî

Salavatlama ve nâd-ı Ali duasının ardından Gülbank-ı Muhammedî duası okunur. Okunan Gülbank-ı Muhammedî örneklerinden biri şu şekildedir:

Bismi Şah Allah Allah. Allah Muhammed Ali Pirimiz Üstadımız Hünkâr Hacı Bektaşî Veli bu yavrumuzu saklaya, bekleye, göre, gözete... ‘Neyleyim, nice edeyim?’ dedirtmeye. Deryada, denizde, sahrada, çölde, girdapta, depremde kalıp da ‘Ya Allah ya Muhammed ya Ali canımıza yetiş.’ diyenin canına imdadına yetişse. Cemi cümle ümmet-i Muhammed ile eşimizin, dostumuzun, talibimizin, çoluğumuzun, çocuğumuzun ağız tatlarını bozmuya. Dert verip hekimlere dava verip hâkimlere düşürmeye. Söyleyeni, dinleyeni, hizmet eyleyeni Hakk saklaya, Hızır bekleye, ağrısını acısını göstermeye. Bu ismini koyduğumuz yavrumuzun ömrünü uzun, yolunu açık eyleye. Nur-ı Nebi, Kerem-i Ali, gülbeng-i Muhammed’i, Pirimiz Üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli, gerçeği hü Mümine Ya Ali.

Gülbank-ı Muhammedî, Alevi-Bektaşî inanç sisteminde dua, niyaz ve himmet talebini bir araya getiren en güçlü sözlü formlardan biridir. Gülbank, Arapça gul (söyle) ve Farsça bank (ses, nida) sözcüklerinin birleşimiyle oluşmuştur, “yüksek sesle söylenen dua” anlamına gelir. Cem erkânlarında, lokma paylaştırmalarında, kurban kesimlerinde ve ad verme gibi geçiş ritüellerinde okunur. Bu dua, bireyin Hak, peygamber, imamlar ve pirlar zinciriyle ruhsal bağ kurmasını sağlayan bir teolojik metin niteliğindedir.

Bu bağlamda okunan *Gülbank-ı Muhammedî*, Alevi inanç sistemin merkezini oluşturan “Hak-Muhammed-Ali” bütünlüğünü ve pir silsilesi aracılığıyla ilahi korumayı dile getirir. Duanın girişinde yer alan “Bismi Şah Allah Allah” ifadesi, Alevilikte “Besmele”nin özgün formudur. “Şah”, hem Tanrı’nın kudretini hem de Hz. Ali’nin velayet sıfatını temsil eder; dolayısıyla dua, tevhid bilincinin Ali sevgisiyle birleştiği bir inanç beyanıdır. Burada çocuk, bu kutsal zincire teslim edilir; dua, onun bedensel ve ruhsal bütünlüğünün Hak-Muhammed-Ali himayesinde korunmasını diler.

Alevi inancında “Hak-Muhammed-Ali” diyerek dile getirilen tevhid ve himmet, insanın yaşam yolculuğunda karşılaşılabilecek her türlü doğal veya ruhsal felakette ilahi yardıma mazhar olma dileğidir. Burada dua yalnızca çocuğun değil, tüm topluluğun huzuru, sağlık ve rızalığı için yapılır.

Bu açıdan *Gülbank-ı Muhammedî* duasının ad verme/vurma ritüelinde okunması, çocuğun “Hak-Muhammed-Ali” yoluna kabulünü ve korunmasını sembolize eder. Duanın yapısı hem bireyi hem toplumu kapsayan bütüncül bir manevî koruma talebidir.

Bu üç aşamadan sonra dede, “Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali.” diyerek çocuğun sırtını sıvazlar, diğer bir deyişle pençeler. Çocuğun kulağına üç kez ismini söyler. Böylece çocuk adını almış olur. Bunun ardından ad verme ritüeline katılan misafirlere çeşitli yiyecekler ikram edilir.

4. Akika Kurbanı ve Adak Kurbanı

Akika, Arapça yeni doğan çocuğun kafasındaki saçları (Atar, 1989 , s. 263-264) anlamına gelir ve kurban kesildiğinde çocuğun saçı da tıraş edilir. Sünni inancında yaygın olarak görülmekte olan “Akika Kurbanı”nında aile, bir çocukları olursa kurban keseceğini söyler ve adak adar. Eğer kadın hamileyse isteğe bağlı olarak “Çocuğum sağlıklı dünyaya gelirse kurban keseceğim.” diyerek de kurban kesebilir. Çocuk doğmadan önce hiçbir adakta bulunmaksızın, çocuk doğduktan sonra da isteğe bağlı olarak akika kurbanı kesilebilir. Akika kurbanının yaygın olan şekli ise çocuk doğduktan sonra bir nevi şükür kurbanı şeklinde olanıdır.

Alevi inancındaki “Adak Kurbanı”nın Sünni gelenekteki akika kurbanından en önemli farkı akika kurbanının isteğe bağlı olarak kesilmesi iken Alevilerdeki adak kurbanının kesilmesinin zorunlu olması ve doğumdan önce adanmış olmasıdır. Buradaki zorunluluk Alevilerde her doğan çocuğa bir kurban kesilmesi şeklinde değil; eğer adak adanmışsa kesilmesi zorunludur şeklinde düşünülmelidir. Adak kurbanları genelde tekke ve türbelere gidilerek adak adanması sonucunda çocuğun sağlıklı dünyaya gelmesi, kız/erkek cinsiyetinin isteği vb. dilenmesi/adanması şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Türbe ve tekke ziyaretleri üzerine kurban kesmek, her iki geleneğe de oldukça genel bir uygulamadır. Burada hassas davranılan nokta ise her geleneğin kendi için daha ulu bulduğu zatların türbelerini tercih etmeleridir. Söz gelimi, Sünni geleneğe bir aile çocuğu için adak adadığında Eyüp Sultan Türbesi’ne gider ve “Oğlumuz olursa adını Eyüp, kızımız olursa Sultan koyacağız.” diyerek adak adar. Aynı şekilde Alevi geleneğe bir aile Haydar Sultan Türbesi’ne -bölgesel farklılıklara göre değişebilir- gider ve “Oğlumuz olursa Haydar; kızımız olursa Sultan koyacağız.” diyerek adak adar. Sivas-Divriği yöresinde bulunan Garip Musa Türbesi’ne giderek çocuğunun olmasını isteyen ve adak adayan aileler çocukları erkek olursa Garip veya Musa, kız olursa Sultan ismini koymaya niyetle dua ederler.

Adak adanırken “Dört ayaklı kurban” kesileceği adanmışsa daha sonra bunu başka bir nesneye çevirmek doğru değildir. Yani “Ben bu kurbanı kesmeyeyim, yerine birine onun parası miktarınca yardımda bulunayım.” gibi bir düşünce, inanışa göre kurbanın yerine getirilmediği anlamını taşımaktadır.

Alevi ve Sünni toplumlar kültürel ve geleneksel yönden benzerlik göstermektedirler. Bu durum, Alevi-Bektaşî toplumlarının evlilik ve çocuğa ad verme adetleriyle Sünni Türk toplumunun âdetleri arasında büyük farkların oluşmasının önüne geçmiştir. (Toprak, 2019, s. 90).

Bu karşılaştırma için tüm Alevi ve Sünnileri kategorize etmek elbette doğru değildir. Özellikle modernleşme ve kentleşme bu tür inanışların arasındaki keskin farklılıkların azalmasına, birbirinden etkilenen ritüeller hâline gelmesine olanak sağlamıştır.

5. Ad Vermede Bazı Eski İnaçların Etkisi

Alevi ve Sünni gelenek fark etmeksizin yeni doğan bebeklere ad verilirken belli batıl inanışlar devreye girmiştir. Bu adların dinî inanca paralel olarak konulduğu düşünülebilir. Buna örnekler şu şekildedir:

Döne, Döndü: Sürekli kız çocuğu olan aile, diğer doğacak çocuğun cinsiyetinin erkeğe dönmesi için adını Döne veya Döndü koymaktadır.

Satılmış, Satı: Çocuğun doğduktan hemen sonra ölmesini ve şeytanın herhangi bir hilesine maruz kalmasını önlemek için; Şeytan’a ithafen çocuğun adına “Satılmış” denilir. Böylece çocuğun satıldığına inanan Şeytan’ın çocuk için bir hilede bulunamayacağına inanılır.

Durmuş, Dursun: Yeni doğan çocuğu sürekli ölen ailenin, çocuğu ölmesin, dursun diye koyduğu bir isimdir.

Sonuç

Yüzyıllardır süregelen bir gelenek içerisinde “isim/ad verme/vurma geleneği”, üzerinde en çok konuşulacak konulardan biridir. Alevilik inancı içerisinde isim verme konusu oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu inancın içerisinde, Türklerin İslamiyeti kabulünden önceki yaptığı ritüel ve kaynakları, Alevi ad verme geleneğinde de görülmektedir. Daha sonra İslamiyetin kabulü ve diğer toplumsal değişikliklerle birlikte ad verme kaynakları da değişmeye başlamıştır.

Alevi ad verme geleneği ile ilgili çalışmalar genelde Alevi isim kaynakları üzerinde durmuştur. Aleviler hangi isimleri koyarlar veya koymazlar şeklinde dar kapsamlı bir tartışma şeklinde yürütülmüştür. Bu çalışmada Alevi isim kaynakları üzerine değinilmekle birlikte asıl ilgilenilen konu Alevilerde -belirli bir ocak ve talip toplulukları dikkate alınarak- ad verme ritüeli olmuştur. Daha öncekilerin aksine Alevilerde çocuğun adının ne olacağına değil, nasıl bir ritüelle konulacağına dair bilgiler verilmiştir.

Alevi inanç sistemi içinde ad verme ya da ad vurma ritüeli, doğumdan sonraki ilk toplumsal ve inançsal bağlanma töreni olarak tanımlanabilir. Bu ritüel, çocuğun dünyaya gelişini yalnızca biyolojik bir olay olarak değil, topluluğun manevi zincirine katılımı olarak kabul edilebilir. Bu ritüel, dedenin rehberliğinde gerçekleştirilen, dua, rızalık ve niyet temelli aşamalardan oluşur. Her aşama, Alevi inanç sisteminin temel ilkeleri olan edep, erkân ve rızalığın yaşamsal karşılığını taşır.

Doğumdan önce aileler, çoğu zaman çocuk sahibi olabilmek için dedeye başvurarak dua talep ederler. Dede, bu süreçte “elma duası” yapar; elma, cennetten gelen bir bereket simgesi olarak görülür. Eşlerin bu elmayı paylaşması, “nasipte eksiksizlik”

ve “tamlik” niyetiyle ilişkilendirilebilir. Bazı durumlarda dede, ailenin gelmesini beklemeksizin onlara dua edilmiş bir nesne (elma, armut, portakal vb.) gönderir ve doğacak çocuğun adını önceden tembihleyebilir. Bu aşama, adın yalnızca bir isim değil, dua ve himmetin sonucu olarak doğduğunu gösterir.

Anne hamile kaldığında, çocuğun zarar görmemesi için beline kırk gün boyunca bir ip bağlanması “kırk” sayısının Alevi inanç sistemindeki simgesel anlamına dayanır. Kırk hem çocuğun can bulduğu dönemi hem de insanın olgunlaşma sürecini temsil eder. “Dört Kapı Kırk Makam” öğretisinde olduğu gibi, bu sayının yeniden doğuşu ve tamamlanmayla simgelediği düşünülebilir.

Çocuk doğduktan sonra ailenin, dedeyi davet etmesi, ad verme ritüeli çerçevesinde dedenin belirli bir sıralamayla dua okuması ile On İki İmamların isimlerini zikretmesi “Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali” diyerek çocuğun sırtını sıvazlaması ve ardından “Gülbank-ı Muhammedi” okunması ile topluluğun rızalığının alınması çocuğun aileye kabulündeki aşamaları oluşturur. Ad verme sonrasında, aile tarafından -ailenin durumuna göre- kanlı ya da kansız kurban ikramı hem şükürün hem de aileye katılan yeni bir canın dünyaya gelişinin sevincini orada bulunanlarca paylaşılması olarak ifade edilebilir.

Bu ritüelin her aşaması, Alevi inanç sisteminde bireyin kimliğinin toplulukla kurulan rızalık bağı üzerinden inşa edildiğini gösterir. Ad verme, yalnızca isim koymak değil, doğan çocuğu “Hak-Muhammed-Ali” nuruna bağlayan manevi bir kabul törenidir. Dua, salavat, gülbank ve kurban; her biri bu kabulün farklı yönlerini ifade eder. Böylece ad, kimliğin değil, bir yolun, bir inancın ve bir ahlakın sembolü hâline gelir.

Özellikle ismi kulağa üfleme, akika kurbanı gibi hem Sünni hem Alevi gelenek içerisinde yer alan uygulamalardan yola çıkılarak denilebilir ki; bu iki kültür birbirini etkilemiş ve birbirinden bazı uygulamaları almıştır. Bu etkileşimi hızlandıran en önemli unsur ise modernizm ve kentleşme olgusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca uygulamalardaki benzerliklere bakıldığında hangi kültürün diğerini etkilediğini bilmek ve karar vermek çok kolay olmamaktadır. Bazen de hiç mümkün değildir.

Sonuçta Aleviler ve Sünniler çocuğun doğumu öncesi, hamilelik esnası ve isim verilirkenki zamanlarda belli ritüeller gerçekleştirmişlerdir ve bu ritüeller ana hatlarıyla benzer gibi görünse de detaylarına inildikçe aralarında belirgin farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça | References

- Aksüt, H. (2012). *Aleviler/Türkiye-İran-Irak-Suriye-Bulgaristan Dede Ocaklarının, Topluluklarının ve Yerleşimlerinin Tarihi*. Ankara: Yurt-Kitap Yayın.
- Atalay, B. (2018). *Divanü Lûgat-it-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atar, F. (1989). "akika". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, s. 263-264.
- Çatlı Özen, G. (2018, 18-20 Ekim). "Günümüz Alevi Topluluklarında Ad Verme Anlayışı Üzerine Bir Araştırma". *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yayınları, s.251-260.
- Çelik, C. (2006). Kültürel Sembol Sistemi Olarak İsimler: İsim Sosyolojisine Giriş. Adana: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6 (2), s. 39-61.
- Ergin, M. (2009). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kökel, C. (2006). "Seyyid Garip Musa Sultan Ocağı". Ankara: *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (38), s. 123-124.
- Özyurt Ulutaş, S. (2018, 18-20 Ekim). "Gagauz Türklerinde ve Anadolu Aleviliğinde Ortak İnanç ve Ritüeller" *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu*. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yayınları, s. 347-360.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toprak, A. (2019). "Türk Kültüründe Evlilik ve Çocuğa Ad Verme Geleneği: Alevi Bektaşî Örneği". Almanya: *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7/17, s. 90-95.
- Uysal, B. (2012). "Alevi İnanç Sisteminde Adlar ve Dil-Kimlik İlişkisi". Ankara: *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (62), s. 237-248.
- Yalçın, H. (2016). "Alevi Kültüründe Çocuk Yetiştirme ve Kadının Konumu". Ankara: *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* (79), s. 79-94.

Kaynak Kişiler

Adı-Soyadı	: Şahin KANBER (Dede)
Yaşı	: 42
Eğitim Durumu	: Lise mezunu
Mülakatın Nerede Yapıldığı	: Online Görüşme
Mülakatın Tarihi	: 06.01.2021
Bağlı Olduğu Alevi Ocağı	: Seyyid Garip Musa Sultan Ocağı